

http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4kv2010.pdf.

3. Analytychnyy ohlyad bankivskiy kroyi systemy Ukrayiny za 2011 rik / NRA "Ryurik" [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_IV_kv_2011.pdf.

4. Richnyy zvit Natsional'noho banku Ukrayiny za 2011 rik / hol. red. V. P. Prokhorenko. – K. : Departament statystyky ta zvitnosti NBU, 2012. – 185 s.

5. Richnyy zvit Natsional'noho banku Ukrayiny za 2012 rik / hol. red. B. V. Prykhod'ko. – K. : Departament statystyky ta zvitnosti NBU, 2013. – 191 s.

6. Ukrayini perestanut' davaty hroshi [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://news.finance.ua/ua/news/~295737>.

7. Richnyy zvit Natsional'noho banku Ukrayiny za 2013 rik / hol. red. B. V. Prykhod'ko. – K. : Departament statystyky ta zvitnosti NBU, 2014. – 185 s.

8. Ukrayini prohnouyut' deval'vatsiyu hryvni [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://businessua.com/finance/ukraini-prohnouyut-devalvatsiyu-9031.html#>.

Reznik I. S., postgraduate student, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kiev), lexx2009@ukr.net

The development of the banking system of Ukraine during V. Yanukovich's presidency (2010–2013)

The purpose of the article is the reconstruction of the development of the Ukrainian banking system in 2010–2013 and clarification of the prerequisites of mass bank failures that began in 2014. The author investigates the following aspects of the problem: the stabilization of the banking system after the crisis of 2008–2009 and gradual immersion into a new crisis, interdependence of banks and socio-economic sphere, stabilizing measures of the government and NBU.

He concluded that thanks to favorable economic conjuncture in 2010–2011 Ukrainian banking system quickly recovered from the crisis. However, the persistence and sharpening of systemic problems of Ukrainian economy and banking sector has led to continuous worsening of its condition on the background of adverse external economic conditions of 2012–2013. The banking system of Ukraine was very vulnerable before long socio-economic crisis, which was inevitable, despite attempts of government at all costs to maintain the myth about stability in the country.

Keywords: history of Ukraine, banking system, NBU, commercial bank.

Reznik I. S., магістр історії, аспірант, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), lexx2009@ukr.net

Развитие банковской системы Украины при президентстве В. Януковича (2010–2013 гг.)

Целью статьи является реконструкция процесса развития украинской банковской системы в 2010–2013 гг. и выяснение предпосылок массового краха банков, начавшегося в 2014 г. Исследуются следующие аспекты проблемы: стабилизация банковской системы после кризиса 2008–2009 гг. и постепенное погружение в новый кризис, взаимовлияние банков и социально-экономической сферы, стабилизирующие меры правительства и НБУ.

Автор пришел к выводу, что благодаря благоприятной экономической конъюнктуре в 2010–2011 гг. украинская банковская система достаточно быстро восстановилась после кризиса. Однако сохранение и обострение системных проблем украинской экономики и банковской сферы привело к непрерывному ухудшению ее положения на фоне неблагоприятных внешнеэкономических условий 2012–2013 гг. Банковская система Украины была очень уязвимой перед затяжным социально-экономическим кризисом, наступление которого было неизбежным, несмотря на попытки власти любой ценой поддерживать миф о стабильности в государстве.

Ключевые слова: история Украины, банковская система, НБУ, коммерческие банки.

* * *

УДК 930.85(477)“1991/...”

Божук Л. В.
кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії та документознавства, НАУ
(Україна, Київ), lvbozhuk@ukr.net

КУЛЬТУРОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Аналізуються основні тенденції розвитку культури в Україні в умовах незалежності. Розглядається важливий аспект державного будівництва – формування в незалежній українській державі власного культурного простору. Акцентується увага на визначальній ролі культури в добу потужних національно-консолідаційних процесів. Характеризуються процеси культуротворення, що тривають в українській діаспорі як вагомий складовий українського культурного простору. Зазначаються його впливи на збереження цілісності української культури.

активізацію державотворчого потенціалу, зміцнення позицій України у світовому співтоваристві. Робиться висновок, що серед шляхів подолання сучасних економічних, політичних, соціальних проблем в українській державі, одним з них є формування нової культурної ідентичності.

Ключові слова: культура, державна політика у сфері культури, національна культурна стратегія, процеси культуротворення, український культурний простір.

Актуальність теми зумовлена необхідністю виокремлення основних тенденцій розвитку культури в Україні в умовах незалежності з метою з'ясування та розкриття сутності процесів, що відбуваються в культурній сфері нашої держави. Зокрема: розуміння необхідності вирішення одного з найважливіших завдань державного будівництва – формування в незалежній Україні власного українського культурного простору.

Дослідженню проблем розвитку культури в добу незалежності України, здійснення культурної політики української держави, вивчення соціальних, економічних, політичних чинників її розвитку, присвячені праці таких українських дослідників, як В. Андрущенко, Є. Бистрицький, І. Дзюба, М. Жулинський, В. Кремень, С. Кримський, В. Малімон, М. Попович, П. Саух, В. Шейко, В. Шинкарук та ін. [18; 2; 17; 3; 5; 7; 9; 12; 15; 19; 20; 21].

Сучасний етап розвитку України визначає першочерговим завданням формування нової культурної моделі, в якій культура з другорядного займає центральне місце в стабільному розвитку країни, піднесення ролі культури в реалізації політики реформ. Також нагальним, на нашу думку, є розв'язання актуальних проблем щодо формування державної культурної політики, враховуючи той чинник, що «динамічний розвиток культури має ключове значення для успішної модернізації України» [1].

Міркуючи про культуру як вияв творчої потуги спільноти – «сукупного суб'єкту культуротворення», маємо акцентувати увагу на її визначальній ролі в добу потужних національно-консолідаційних процесів. Тому серед шляхів подолання сучасних економічних, політичних, соціальних проблем в українській державі, одним з важливих, вважаємо, є формування нової культурної ідентичності.

Також, не менш актуальним для сучасної української держави, є вирішення проблеми збереження власної національної культури в умовах включення до світових глобалізаційних процесів, що мають як позитивні так і негативні наслідки. Незаперечним є той факт, що усучасному глобальному світі можуть успішно розвиватися лише ті держави, які опираються на інноваційну культуру. Тому їй необхідно розглядати як стратегічний ресурс, від якого залежить розвиток суспільства. Погоджуємося з твердженням М. Жулинського, що прагнення бути в європейській спільноті пов'язане зі «спільними випробуваннями загальнопланетарного» характеру в усіх сферах життя. Для успішного розв'язання майбутніх глобалізаційних викликів необхідно передусім «мобілізувати власні національні ресурси – інтелектуальні, духовні; сформувати новий тип знання як основної складової суспільних цінностей» [7].

Власне вже наприкінці 80-х рр. минулого століття відбуваються помітні зміни у національній політиці України. Це, насамперед: повернення в нашу культуру

творчості репресованих митців та представників української діаспори; ухвалення у 1989 р. “Закону про мови в Українській РСР”, що проголосив українську мову державною; створення громадських організацій, що починають активно впливати на суспільне життя: Українського культурологічного клубу, Товариства української мови імені Т. Шевченка (згодом – “Просвіта”), Народного Руху України за перебудову (1989 р.), учасниками якого стали діячі культури, зокрема письменники.

Звертається увага на відновлення історичної української символіки, державного статусу української мови, зростання ролі церкви. Культура стає засобом боротьби за державність.

Першим важливим кроком на шляху формування власного культурного простору стало проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Розпочалася розбудова самостійної держави, а отже, й формування власної культурної політики, спрямованої на забезпечення вільного розвитку національної культури та збереження української культурної спадщини.

Серед першочергових завдань, що постали перед незалежною державою у сфері розвитку української культури, варто виокремити наступні:

- подолання регіональних відмінностей у підходах до бачення ролі й значення української культури у розвитку суспільства (при збереженні її крайової оригінальності та самобутності);

- практична реалізація концепції єдності і нерозривної цілісності української культури у світі і в самій державі;

- інтеграція в європейські та світові культурні процеси, міжнародні технічні та організаційні структури;

- подальший розвиток мистецької творчості в усіх її виявах і розгалуженнях на основі демонополізації індустрії культури та технічного й технологічного переозброєння;

- інвестиційна політика щодо підтримки розвитку української культури як з боку держави, так і приватного капіталу;

- радикальне піднесення теоретичного концептуального рівня культурної політики і взагалі існування культурної сфери в Україні.

Другим кроком на шляху формування культурного простору незалежної України стало прийняття 19 лютого 1992 р. Верховною Радою України “Основ законодавства про культуру”, де були задекларовані основні принципи державної політики в галузі культури, спрямовані на відродження і розвиток культури української нації та культури національних меншин, забезпечення свободи творчості, вільного розвитку культурно–мистецьких процесів, реалізацію прав громадян на доступ до культурних цінностей [11].

Наступним важливим кроком стало прийняття Конституції України (28 червня 1996 р.), яка підтвердила зафіксований попередніми законодавчими актами принцип державності української мови (ст. 10), гарантії її всебічного розвитку та функціонування в усіх сферах суспільного життя; проголосила гарантії і свободи у галузі літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності та авторських прав (ст. 54) [6].

За останнє десятиріччя ухвалено законодавчі акти, що регулюють правовідносини у сфері освіти, музейної, бібліотечної справи, кінематографії, діяльності творчих спілок, сприяють формуванню їх діяльності. Це, зокрема, Закони “Про музеї та музейну справу” (1995 р.), “Про бібліотеки і бібліотечну справу” (1995 р., січень), “Про професійних творчих працівників та творчі спілки” (1997 р.), “Про охорону культурної спадщини” (2000 р.). Робота над створенням нормативно–правової бази триває і відповідно сама базাপотребує вдосконалення, враховуючи реалії життя.

Тому логічним продовженням стало прийняття у грудні 2010 р. Верховною Радою України нового Закону “Про культуру”. Середосновоположних принципів та пріоритетів державної політики у сфері культури, вважаємовизнання “культури одним з основних факторів самобутності українського народу; сприяння створенню єдиного культурного простору України, збереженню цілісності культури; захист і збереження культурної спадщини як основи національної культури, турбота про розвиток культури” [14].

Нині триває обговорення Дорожньої карти проекту “Культура 2025. Довгострокова національна культурна стратегія”, в якій серед основних цілей національної культурної стратегії визначено “переосмислення місця культури з другорядного (компетенції лише Міністерства культури та відповідних підрозділів) на центральне через демонстрацію її ролі в стабільному розвитку країни” [4].

Особливої уваги потребує політика в освітній сфері. На сьогодні ухвалено Державну національну програму “Освіта в Україні в XXI ст.” (1993 р.), Закон України “Про освіту” (1991 р.), Закон України “Про загальну середню освіту” (1993 р., 2–й у 1998 р.), Закон України “Про вищу освіту” (2014 р.).

З 2005 р. реалізується завдання входження України до єдиного європейського та світового освітнього простору в рамках Болонського процесу. Прийняття у 2014 р. нового “Закону про вищу освіту” має забезпечити відповідність вищої освіти в Україні світовим стандартам [13].

Розпочатий процес реформування освітньої галузі в Україні планується здійснити впродовж наступних 10 років. Сприятиме цьому й розроблена Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. Визначальним цьому документі, на нашу думку, є визначення освіти як “стратегічного ресурсу” соціально–економічного, культурного і духовного розвитку, пріоритетного напрямку державної політики України.

Важливою складовою культурного розвитку держави є наука. Головним науковим центром України є Академія наук, яка з 1994 р. має статус національної. У 2008 р. НАНУ відзначила 90–річчя від дня свого заснування. Академічні підрозділи ведуть наукові дослідження в усіх галузях сучасної науки, співпрацюють із зарубіжними колегами.

Наукові установи НАН України не тільки активно вивчають сучасне і минуле нашої країни, але й намагаються осмислити подальші перспективи її розвитку. Нині завершено академічне видання “Історії української культури” у 5–и тт. (2001–2014 рр.) –

унікального системного дослідження тисячолітнього розвитку української історії.

Академія нині налічує 173 наукові інститути та установи, де працює більше 43 тисяч співробітників, з них понад 10 тисяч докторів і кандидатів наук. У складі Академії 478 академіків і членів–кореспондентів. Від колишнього СРСР Україна успадкувала потужну науку, яка й сьогодні за багатьма напрямками досліджень посідає провідні позиції у світі. Однак, сьогодні НАНУ доводиться долати значні труднощі, в першу чергу через брак державного фінансування.

Нині сумарно Україна витрачає на дослідження в 500 разів менше коштів ніж США, і в 30 разів менше ніж Росія. З бюджету на науку в Україні виділяється менше 0,4%ВВП, у розвинених країнах – 2–3%. Наслідком такого ставлення держави до своєї науки є вкрай низький рівень інноваційного наповнення ВВП (сьогодні він не перевищує кількох відсотків, поступаючись показникам розвинених країн), а також зниження рівня освіченості суспільства в цілому [15].

Україна має значні проблеми із проведенням ефективної наукової, науково–технічної та інноваційної політики. Стан наукової, науково–технічної сфери за останні роки погіршився: скороченообсягзамовлень на наукову та науково–технічну продукцію, скоротилася кадрова та матеріальна база проведення досліджень тарозробок, зменшиласярезультативністьсамої науки. У 2013р. питома вага загального обсягу витрат на науку у ВВП становила 0,77%, у т.ч. з коштів державного бюджету – 0,33% [16, с. 12].

Попри фінансові труднощі в науково–освітній сфері маємо й вагомі досягнення, передовсім в розвитку авіаційної науки і техніки. Україна входить до елітної дев'ятки країн, що мають замкнений технологічний цикл створення і виробництва авіатехніки. Крім проектування і виробництва пасажирських і транспортних літаків, в Україні є мережа авіаремонтних підприємств, в тому числі і для відновлення бойових літаків і вертольотів. Наша держава входить до п'ятірки країн, щомають замкнутий цикл виробництвакосмічних ракет. Українські підприємства володіють 17 із 22 відомих у світі технологій і беруть участь у 50–и міжнародних проектах.

Важливим напрямом культуротворчого процесу є повернення в Україну її культурних та історичних цінностей (реституція). За роки незалежності в Україну передано (повернуто та подаровано) понад 500 тис. одиниць архівних документів, книжок, творів мистецтва, меморіальних пам'яток, предметів археології. Ними збагачено фонди 145 державних та муніципальних музеїв, 19 історико–культурних заповідників, 30 бібліотек, 9 архівних установ [8].

Маємо акцентувати увагу й на внеску у формування національного культурного простору української інтелігенції. Ще у вересні 1991 р. з ініціативи Спільки письменників України, Народного Руху України, академічного Інституту літератури ім. Т. Шевченка, інших спілок у Києві відбувся Форум інтелігенції України, який поставив перед елітою народу конкретні завдання участі в державотворчому процесі.

Певною віхою на шляху культуротворчих процесів в Україні стали урочистості з нагоди 125–річчя від дня народження видатного історика України і першого

Президента держави М. Грушевського у серпні 1991 р. у Львові. Засновується медаль Михайла Грушевського, яку з 1991р. присуджують двом українським діячам культури: одному представникові з України і одному – з діаспори. Першими лауреатами цієї нагороди стали: письменник, академік України О. Гончар та професор Колумбійського університету, мовознавець Ю. Шевельов (США).

22 листопада 1991 р. вперше на державному рівні було відзначено ювілей М. Грушевського у Києві. Загальноукраїнського значення набуло проведення в Одесі у листопаді 1991 р. першого Всеукраїнського міжнародного конгресу з проблем духовного відродження народів, які живуть в Україні.

Наступний 1992 р. проходив під знаком великомасштабних культурно–політичних акцій. Серед яких варто виокремити затвердження нового складу Комітету з присудження Державних премій ім. Т. Шевченка (поч. 1992 р.), до якогоувійшли провідні діячі культури О. Гончар (голова), Ю. Мушкетик, І. Драч, А. Мокренко та ін. Першими лауреатами Шевченківської премії незалежної України стали: в'язень сталінських концтаборів Б. Антоненко–Давидович (посмертно), письменник–емігрант, автор першого в світі широкомасштабного роману про злочини тоталітаризму “Сад Гетсиманський” І. Багрянний (посмертно), дисидент І. Калинець, П. Мовчан, Р. Лубківський, публіцист С. Колесник, літературознавець М. Жулинський; художники М. Максименко, Г. Синиця; художній керівник Державного оркестру народних інструментів України В. Гуцало, композитор О. Костін та два творчі колективи за значний внесок у популяризацію української музичної спадщини та хорового мистецтва – капела бандуристів ім. Т. Шевченка з Детройта, США (художній керівник Г. Китастиї) та хор ім. О. Кошиця з Вінніпегу, Канада (художній керівник В. Климків).

Звертає увагу той факт, що вперше лауреатами премії стали представники української діаспори – свідчення того, що українська держава почала змінювати своє ставлення до української діаспори, розглядаючи і як невід'ємну складову українського народу, а здобутки української еміграції в науково–освітній та мистецькій сфері як складову загальнонаціональних культурних надбань.

У нашу культуру повертаються забуті імена – величезна культурна спадщина митців та вчених, які були репресовані в різний час або емігрували і працювали за кордоном: П. Куліша, М. Костомарова, М. Драгоманова, М. Грушевського, В. Антоновича, І. Огієнка, Д. Чижевського, Є. Маланюка, В. Винниченка, І. Багряного, М. Хвильового та ін., чия наукова та творча спадщина на тривалий час була вилучена з культурного обігу. Опубліковані також твори І. Дзюби, О. Гончара, Є. Сверстюка, В. Стусата ін., що раніше були заборонені і не друкувалися.

Характеризуючи сучасний культурний простір України маємо говорити й про вплив на нього ринкових відносин та масової культури. Зокрема, попри активний розвиток літературного процесу, у якому беруть участь письменники старшого покоління і молода генерація, у ньому набувають поширення комерційні жанри: фантастика, детектив, любовно–авантюрний роман.

В останні десятиліття в українську культуру проникає постмодернізм (художні течії, що панують у західному мистецтві з 2-ї пол. 1970-х рр.). Характерними його рисами є: звернення до художніх традицій попередніх епох, одночасна орієнтація на маси та еліту, звернення до гротескних типів художньої виразності, іронії, ілюзії; різноманітність стилів (відео, інсталяція, хепенінг). Письменники позбавляються традицій соціалістичного реалізму. З'являються неоавангардистські групи, які використовують традиції європейського постмодернізму ("Бу-Ба-Бу", "Пропала грамота", "Нова генерація"). Серед письменників нової генерації варто виокремити – Ю. Андруховича, В. Герасим'юка, П. Гірника, О. Забужко, І. Малковича, В. Неборака та ін.

Найяскравіше представлена постмодерністська свідомість у творчості Ю. Андруховича ("Московіада"). Письменник вдається до таких прийомів, як фрагментарність, візуалізація тексту, самоцитація, гротеск.

Набуває популярності жанр історичного роману, звернення до героїчного минулого українського народу, боротьби за відстоювання власної свободи і незалежності, на прикладі творчості В. Шкляра "Чорний ворон. Залишенець".

Важливою складовою культурного процесу в незалежній Україні є книговидавництво і преса, які сьогодні, на превеликий жаль, переживають не кращі часи. Економічна криза в Україні й практично повна відсутність власної паперової промисловості, призвели до вкрай негативних тенденцій у розвитку національної преси і книговидавничої справи. В Україні як і раніше переважають російськомовні видання. Попри це, за роки незалежності в Україні було перевидано київським видавництвом "Глобус" діаспорну "Енциклопедію українознавства" в 10-и томах за ред. В. Кубійовича.

З'явилися приватні видавництва на зразок "Критики", яка до того ж видає часопис "Критика" у співпраці з Українським науковим інститутом Гарвардського університету, США (гол. ред. Г. Грабович), дитячого видавництва "А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА", яке заснував поет І. Малкович у Києві. Для підтримки і популяризації української книжки з ініціативи громадськості 1994 р. у Львові започатковано щорічне проведення форумів видавців України. На сьогодні їх відбулося уже чотирнадцять. Важливою подією стало відкриття у Києві, Харкові, Львові, Вінниці, Івано-Франківську української книгарні "Є", де пропонуються видання переважно українською мовою, влаштовуються презентації, круглі столи, літературні читання.

Серед українських видавництв, які не втрачають популярності за останні 10 років: "Кальварія", "Основи" Соломії Павличко, "Фоліо", "Махаон – Україна", "Наукова думка", "Просвіта", "Києво-Могилянська академія", "Критика", "Дух і Літера", "Факт".

Традиційно поетичних антологій 90-х рр. ХХ ст. продовжує антологія поетичної творчості "Дивовид". Поети, які потрапили до антології, є гордістю української сучасної поезії: Ю. Андрухович, Н. Білоцерківець, Ю. Буряк, М. Воробйов, В. Герасим'юк, П. Гірник, В. Голобородько, О. Ірванець, А. Кичинський, В. Кордун, О. Лишега,

І. Малкович, Т. Мельничук, П. Мідянка, К. Москалець, В. Неборак, І. Римарук, Т. Федюк, В. Цибулько, Г. Чубай.

В останні десятиріччя відбуваються істотні зміни й у розвитку української художньої культури, що пов'язано з руйнуванням радянської тоталітарної системи і розбудовою незалежної держави, утвердженням національно-демократичних ідей. Сучасне мистецтво пропонує глядачеві широкий діапазон тем, образів, стилістичних напрямків.

Аналізуючи сучасні культуротворчі процеси в українській культурі маємо говорити перш за все про її цілісність. Адже культуру творять не лише українці, що проживають в Україні, але й поза її межами. За даними науковців, сьогодні за межами України проживає від 15 до 20 млн. українців (східна та західна діаспори). Вони не лише вберегли для себе культурні надбання свого народу, законсервували певним чином культурні традиції, які знищувалися за часів радянської влади в Україні, але й сприяли популяризації та ширенню знань про свою батьківщину. Тим самим вони сприяли входженню української культури до світової.

В умовах еміграції осередком національно-культурного життя була і залишається національна церква – Українська православна і Українська греко-католицька. Як соціальний інститут вона сприяє збереженню національної ідентичності, подоланню меншовартості та об'єднує українців, розсіяних по світу. Визначною постаттю українського православного руху за межами України став митрополит Іларіон (Іван Огієнко). Заслугою Огієнка є перший оригінальний переклад Біблії українською мовою, духовне об'єднання українських православних церков у Канаді, США та ін. країнах. Це сприяло організаційному оформленню української православної автокефалії, національно-мовній єдності українців діаспори та України, що забезпечувало цілісність українського культурного середовища [10].

Українські церкви, зважаючи на їх організаційну стабільність, тяглість та розгалужену позарелігійну суспільну функцію, відігравали важливу роль у процесі етнічного збереження та протистояння асиміляції, у справі виховання "повновартісних людей, – глибоко побожних, чисто православних і свідомих національно", – наголошував Митрополит Іларіон.

Осередками збереження української національної ідентичності стали й заклади освіти. Перші українські освітні осередки на американському континенті з'явилися 1888р., коли у Шенандоа (штат Пенсильванія) було відкрито найпершу школу українознавства серед нашої еміграції. Напередодні ж Першої світової війни вже при кожній церковній громаді у США діяли школи для дітей рідною мовою.

У Канаді (Манітоба), де оселилися наші перші емігранти, система двомовності, забезпечена законом 1897 р. (угода Грінвей-Лоріє) для національних меншин, що діяв до 1916 р., сприяла розбудові та діяльності державних українсько-англійських шкіл. У 1900-х рр. у різних місцевостях цієї країни відкриваються українські читальні "Просвіти" імені Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Драгоманова, Михайла Павлика.

В Європі українське шкільництво постає ще в 1915–1918 рр., коли зусиллями Союзу Визволення України по

таборах полонених українців в Австрії та Німеччині було організовано школу грамоти у Фрайштадті, а в Райштадті й Зальцвелделі – народну 6–класну, у Вецлері – 4–х класну школи. Упродовж 20–х рр. ХХ століття на європейських теренах уже діяли різного роду матуральні курси курси грамоти, організовані українськими старшинами.

У період другої еміграційної хвилі, яка отримала назву політичної, охоплює час між двома світовими війнами і була спричинена поразкою національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., значна кількість українців опинилася на теренах Європи. Найбільш сприятливі умови для проживання і громадської роботисклалися в Чехословацькій республіці. Саме тут ефективно функціонували та набули загальноукраїнського значення українські високі школи – Український Вільний Університет, Український Високий Педагогічний інститут ім. М. Драгоманова у Празі, Українська Господарська Академія в Подебрадах, Український Інститут Громадознавства (з 1929 р. – Український Соціологічний Інститут). Великим досягненням українських науково-освітніх сил на еміграції стало заснування науково-дослідних інституцій, зокрема: Українського Наукового Інституту в Берліні (1926 р.) і Варшаві (1930 р.). Певний час це були єдині українські високі школи в світі, які виховали тисячі фахівців, сприяли розбудові української науки та освіти й були її репрезентантами.

Українські вчені і педагоги С. Русова, С. Сірополко, А. Волошин, І. Огієнко, С. Смаль–Стоцький, М. Шаповалта інші, викладаючи у школах та наукових установах країн проживання, сприяли тим самим і до поширення знань про Україну та українство.

Кінець Другої світової війни та її наслідки зумовили третю хвилю масової української еміграції чисельністю близько 200 тис. чол., яка складалася із “переміщених осіб”, що походили з різних земель України – східних, центральних і західних. Українське наукове життя в тогочасній Європі зосереджується довкола УВАН, НТШ та Спілки Наукових Працівників. До діяльності українських наукових та освітніх інституцій у повоєнні роки долучилися кращі наукові сили з західних і східних земель України – Н. Полонська–Василенко, О. Оглоблин, В. Щербаківський, І. Мірчук, Д. Дорошенко, О. Баранів, Б. Крупницький, П. Курінний, В. Кубійович, Л. Окіншевич, Ю. Панейко, В. Янів та ін.

Характеристика життєдіяльності українських освітніх закладів зарубіжжя показала, що рідні школи, “просвітні” товариства з моменту їх появи у країнах поселення українців були не лише осередками освіти, але й вели значну культурно-просвітницьку діяльність як серед своїх земляків, так і в суспільному середовищі країни проживання. З цією метою створюються драматичні, театральні, музичні гуртки, студії декоративно-житкового мистецтва, хори, спортивні клуби тощо. Зокрема велику культурно-просвітницьку роботу проводять музеї української культури міст Саскатун, Вінніпег, Торонто, Український архів-музей в Едмонтоні (Канада), Свидницький музей українсько-русинської культури у Словаччині тощо.

У країнах західного світу засновуються українознавчі науково-дослідні інституції – центри,

програми, проекти при університетах. Серед них: кафедра українських студій при Торонтському університеті (1980); Центр українських студій при Манітобському університеті (1981); кафедра української культури та етнографії імені Гуцуляків при Альбертському університеті (1989); кафедра українознавства при університеті Оттави (1993); Центр дослідження української спадщини при Саскачеванському університеті (1999); Програма вивчення України імені Петра Яценка (з 2001) при Торонтському університеті; Фондація Українознавчих студій в Австралії (ФУСА, 1974).

Отже, процес культуротворення, що триває в українській діаспорі, є вагомою складовою українського культурного простору, щосприяє збереженню цілісності української культури, активізації державотворчого потенціалу, зміцненню позицій України у світовому співтоваристві.

Підсумовуючи вищевикладене можемо стверджувати, що в добу потужних націєконсолідаційних процесів, пов’язаних з розбудовою української державності, культура відіграє надзвичайно важливу роль. А відтак серед шляхів подолання сучасних економічних, політичних, соціальних, культурних проблем в українській державі, одним з чи не найважливіших, є формування нової культурної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми формування державної культурної політики. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1429/>. – Заголовок з екрана.
2. Бистрицький Є. К. Конфлікт культур і філософія толерантності / Є. К. Бистрицький // кн.: Ідея культури: виклики сучасної цивілізації. – К.: Альтерпрес, 2003. – С. 3–11; С. 77–96.
3. Дзюба І. Між культурою і політикою / І. Дзюба. – К.: Сфера, 1998. – 372 с.
4. Дорожня карта створена для проекту “Культура 2025. Довгострокова національна культурна стратегія” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/376119>. – Заголовок з екрана.
5. Жулинський М. Гуманітарний простір України або які сили “стрясають наш духовний Всесвіт” / М. Жулинський // День. – 2008. – 27 березня (№ 56).
6. Конституція України. Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. / Міністерство юстиції України. – К.: Українська правнича фундація, 1996. – 56 с.
7. Крымский С. Б. Контуры духовности: Новые контексты идентификации / С. Б. Крымский // Вопросы философии. – 1992. – № 12. – С. 21–28.
8. Кулініч М. Ю. Архівна україніка і діяльність державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України (2000–2011 рр.): короткі підсумки [Електронний ресурс] / М. Ю. Кулініч. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_3_2013/02.pdf. – Заголовок з екрана.
9. Малімон В. І. Культурна політика держави як чинник реформування суспільства: автореф. дис. ... канд. держ. упр.: 25.00.02. / В. І. Малімон. – Івано-Франківськ, 2011. – 20 с.
10. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. – К.: Довіра, 1992. – 142 с.
11. Основи законодавства про культуру: Закон України, 14.02.1992 р. № 2117–XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2117-12>. – Заголовок з екрана.
12. Попович М. Нарис історії української культури / М. Попович. – К.: АртЕл, 1998. – 728 с.
13. Про вищу освіту: Закон України, 01.07.2014 р. № 1556–VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Заголовок з екрана.

14. Про культуру: Закон України, 14.12.2010 р. № 2778-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>. – Заголовок з екрана.

15. Саух П. Сучасні трансформації науки і освіти, алгоритм їх взаємодії в умовах суспільства знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/6090/2/Modern%20transformation%20of%20science%20and%20education.pdf>. – Заголовок з екрана.

16. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf. – Заголовок з екрана.

17. Українська культура в контексті світових глобалізаційних процесів / НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського; голов. ред. Г. Скрипник. – К. : [б.в.], 2005. – 360 с.

18. Українська культура в європейському контексті / Ю.П. Богуцький, В.П. Андрущенко, Ж.О. Безвершук, Л.М. Новохатко; [заред. Ю.П. Богуцького]. – К. : Знання, 2007. – 679 с.

19. Феномен української культури: методологічні засади осмислення: зб. наук. праць / НАН України. Ін-т філос. ; відп. ред. : В. І. Шинкарук, С. К. Бистрицький. – К. : Фенікс, 1996. – 479 с.

20. Шейко В.М. Історія української культури: монографія / В.М. Шейко. – Х. : ХДАК, 2001. – 400 с.

21. Шинкарук В. І. Духовна культура – человек – искусство / В. І. Шинкарук. – Вибрані твори : у 3-х т. – К. : Український Центр духовної культури, 2004. – Т. III. – Ч. I. – С. 297–310.

References

1. Aktualni problemy formuvannya derzhavnoi kulturnoi polityky. Analitichna zapyska [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.niss.gov.ua/articles/1429/>. – Zaholovok z ekrana.

2. Bystrytskyi Ye. K. Konflikt kultur i filosofii tolerantnosti / Ye. K. Bystrytskyi // kn.: Ideia kultury: vyklyky suchasnoi tsyvilizatsii. – K. : Alterpres, 2003. – S. 3–11; S. 77–96.

3. Dziuba I. Mizh kulturoiu i politykoiu / I. Dziuba. – K. : Sfera, 1998. – 372 s.

4. Dorozhnia karta stvorena dlia proektu “Kultura 2025. Dovhostrokovna natsionalna kulturna stratehiia” [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/376119>. – Zaholovok z ekrana.

5. Zhulynskiy M. Humanitarniy prostir Ukrainy abo yaki syly “striasiut nash dukhovnyi Vsesvit” / M. Zhulynskiy // Den. – 2008. – 27 bereznia (№ 56).

6. Konstytutsiia Ukrainy. Pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. / Ministerstvo yustytysii Ukrainy. – K. : Ukrainska pravnycha fundatsiia, 1996. – 56 s.

7. Krymskij S. B. Kontury duhovnosti: Novye konteksty identifikatsii / S. B. Krymskij // Voprosy filosofii. – 1992. – № 12. – S. 21–28.

8. Kulnich M. Yu. Arkhivna ukrainika i diialnist derzhavnoi sluzhby kontroliu za peremishchenniam kulturnykh tsinnosti cherez derzhavnyi kordon Ukrainy (2000–2011rr.): korotki pidsumky [Elektronnyi resurs] / M. Yu. Kulnich. – Rezhym dostupu : http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_3_2013/02.pdf. – Zaholovok z ekrana.

9. Malimon V. I. Kulturna polityka derzhavy yak chynnyk reformuvannya suspilstva : avtoref. dys. ... kand. derzh. upr. : 25.00.02. / V. I. Malimon. – Ivano-Frankivsk, 2011. – 20 s.

10. Ohienko I. Ukrainska kultura. Korotka istoriia kulturnoho zhyttia ukrainskoho narodu / I. Ohienko. – K. : Dovira, 1992. – 142 s.

11. Osnovy zakonodavstva pro kulturu: Zakon Ukrainy, 14.02.1992 r. №2117-XII [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2117-12>. – Zaholovok z ekrana.

12. Popovych M. Narys istorii ukrainskoi kultury / M. Popovych. – K. : ArtEL, 1998. – 728 s.

13. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy, 01.07.2014 r. № 1556-VII [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Zaholovok z ekrana.

14. Pro kulturu: Zakon Ukrainy, 14.12.2010 r. №2778-VI [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>. – Zaholovok z ekrana.

15. Saukh P. Suchasni transformatsii nauky i osvity, alhorytm yikh vzaiemodii v umovakh suspilstva znan [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://eprints.zu.edu.ua/6090/2/Modern%20transformation%20of%20science%20and%20education.pdf>. – Zaholovok z ekrana.

16. Stratehiia reformuvannya vyshchoi osvity v Ukraini do 2020 roku (proekt) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf. – Zaholovok z ekrana.

17. Ukrainska kultura v konteksti svitovykh hlobalizatsiinykh protsesiv / NAN Ukrainy, In-t mystetstvoznav., folklorystyky ta etnologii im. M. T. Rylskoho; holov. red. H. Skrypnyk. – K. : [b.v.], 2005. – 360 s.

18. Ukrainska kultura v yevropeiskomu konteksti / Yu. P. Bohutskiy, V. P. Andrushchenko, Zh. O. Bezvershuk, L. M. Novokhatko; [za red. Yu. P. Bohutskoho]. – K. : Znannia, 2007. – 679 s.

19. Fenomen ukrainskoi kultury: metodolohichni zasady osmyslennia: zb. nauk. prats / NAN Ukrainy. In-t filoz.; Vidp. red.: V. I. Shynkaruk, Ye. K. Bystrytskyi. – K. : Feniks, 1996. – 479 s.

20. Sheiko V. M. Istoriia ukrainskoi kultury: monohrafiia / V. M. Sheiko. – Kh. : KhDAK, 2001. – 400 s.

21. Shynkaruk V. I. Dukhovnaia kultura – chelovek – yskusstvo / V. I. Shynkaruk. – Vybrani tvory : u 3-kh t. – K. : Ukrainskyi Tsentr dukhovnoi kultury, 2004. – T. III. – Ch. I. – S. 297–310.

Bozhuk L. V., Cand. Sc., (History), Assoc. Prof., National Aviation University (Ukraine, Kiev), lvbozhuk@ukr.net

Cultural creative processes in Ukraine in conditions of independence

Main tendencies of cultural development of Ukraine in conditions of independence are analyzed in the paper. The shaping of cultural space in the independent Ukrainian state as the important aspect of the state organization is observed. The decisive role of culture in the age of powerful nation-consolidation processes is stressed. Cultural creative processes in Ukrainian diaspora as the mighty component of Ukrainian cultural space are characterized. Their influences on preserving of Ukrainian culture integrity, activating of the state organization potential, strengthening of positions of Ukraine in the world community are mentioned. The author concludes that one of the most important ways to overcome contemporary economical, political, and social problems in the Ukrainian state is the shaping of the new cultural identity.

Keywords: culture, state policy in cultural sphere, national cultural strategy, cultural creative process, Ukrainian cultural space.

Божук Л. В., кандидат исторических наук, доцент кафедры истории и документоведения, НАУ (Украина, Киев), lvbozhuk@ukr.net

Культуротворческие процессы в Украине в условиях независимости

Анализируются основные тенденции развития культуры в Украине в условиях независимости. Рассматривается важный аспект государственного строительства – формирование в независимом украинском государстве собственного культурного пространства. Акцентируется внимание на определяющей роли культуры в ходе мощных процессов консолидации нации в периоды строительства независимого государства. Характеризуются процессы культурного развития, происходящие в среде украинской диаспоры, как неотъемлемая составляющая украинского культурного пространства. Отмечается его влияние на сохранение целостности украинской культуры, активизации государственного потенциала, укрепление позиций Украины в мировом сообществе. Делается вывод о том, что среди наиболее важных путей преодоления современных экономических, политических, социальных проблем в украинском государстве, едва ли не самых важных, является формирование новой культурной идентичности.

Ключевые слова: культура, государственная политика в сфере культуры, национальная культурная стратегия, процессы культурного строительства, культурная идентичность, украинское культурное пространство.

* * *

УДК 37.013.73+1

Гривнак Б. Л.

асистент кафедри соціальних комунікацій та права,
Інститут гуманітарної підготовки
та державного управління, Івано-Франківський
національний технічний університет нафти і газу
(Україна, Івано-Франківськ), rommel82@mail.ru

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВИТИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 80-х – НА ПОЧАТКУ 90-х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ

Проаналізовано тенденції розвитку освіти в Україні в другій половині 80-х – на початку 90-х років XX століття, зокрема окреслено основні принципи тогочасної освітньої політики в СРСР і її вплив на національну педагогічну думку. Досліджено погляди вітчизняних науковців на пріоритети та напрями